

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน
สำหรับผู้นำชุมชน ผ่านการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์
โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน*

CURRICULUM DEVELOPMENT ENHANCING COMMUNITY LEADER'S
RESEARCH COMPETENCIES THROUGH BLENDED LEARNING:
THE CONVERGENCE OF ONLINE AND FACE-TO-FACE LEARNING
BY USING THE COMMUNITY-BASED

สุธิมา เทียนงาม

Suthima Teanngam

วิไลลักษณ์ ลังกา

Wilailak Langka

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล

Ittipaat Suwatanpornkool

ฐาปนี ธรรมเมธา

. Thapanee Thammetar

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: tsuthima@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชนสำหรับผู้นำชุมชน 2) พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชนสำหรับผู้นำชุมชน 3) ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชนสำหรับผู้นำชุมชน การพัฒนาหลักสูตรใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน บูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ วิธีดำเนินการวิจัยใช้การสนทนากลุ่ม และการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 4 ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการวิจัยชุมชนหรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการวิจัยชุมชน และผู้บริหารวิทยาลัยชุมชน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการวิจัย

* Received 8 August 2022; Revised 21 August 2022; Accepted 24 August 2022



ชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน ประกอบด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยชุมชน 2) ทักษะการวิจัยชุมชน 3) เจตคติต่อการทำวิจัยชุมชน และ 4) คุณลักษณะของนักวิจัยชุมชน โดยหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้กับชุมชน การสกัดโจทย์วิจัยและออกแบบงานวิจัย การปฏิบัติการวิจัยชุมชน และการจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ การถอดบทเรียน สรุปบทเรียน และการเขียนรายงานวิจัย โดยหลักสูตรมีความสอดคล้องกันระหว่างของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (IOC = 0.75 - 1.00) และมีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.00 - 5.00) ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน พบว่าภาพรวมของหลักสูตรมีประสิทธิภาพในด้าน ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม (ความถูกต้องครอบคลุม และความรับผิดชอบ ($\bar{X}$ = 4.56 - 4.78) ในระดับมากที่สุด และด้านความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11)

คำสำคัญ: หลักสูตร, สมรรถนะการวิจัยชุมชน, ผู้นำชุมชน

Abstract

The objectives of this research article were to 1) develop community research's competency indicators for community leaders 2) develop a curriculum enhancing community research's competency for community leaders 3) evaluate the effectiveness of a curriculum enhancing community research's competency for community leaders. Curriculum development using the community-based integrate with blended learning. Research methodology was used in this study which comprised group discussion and expert evaluation. The participants in this study were divided into four groups including knowledgeable and experienced experts in community or local research, community leaders, experts in research, curriculum development and community research, administrators of community colleges by using purposive sampling. The data was analyzed using content analysis, means and standard deviation. The findings revealed that community research competencies for community leaders consisted of 1) knowledge about community research 2) community research skills 3) attitudes towards community research and 4) community researcher qualifications. This curriculum consisted of four learning units referring to community engagement building and community learning process, research problem refinement and research design, community research practice and data management, analysis, learned lesson recording, lesson summaries, and research report writing. According to the results



of the curriculum evaluation, it was consistent between the learning units. Training topics and behavioral objectives (IOC = 0.75 - 1.00) and were appropriate at the very highest level ($\bar{X}$ = 4.00 - 5.00). The overall effectiveness was at the highest level in terms of suitability, consistency and accuracy, benefit and responsibility ($\bar{X}$ = 4.56 - 4.78) and the possibility was at the high level ($\bar{X}$ = 4.11).

Keywords: Curriculum, Community Research Competency, Community Leader

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ซึ่งเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รัฐบาลได้วางกลไกการขับเคลื่อนประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกลไกการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก (ภักดี รัตนมูขย์, 2561) โดยมีเป้าหมายสำคัญ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) เน้นความร่วมมือเพื่อไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และสร้าง “ชุมชนอยู่ดี มีสุข” (กรมพัฒนาชุมชน, 2561)

การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนสงบสุข และเป็นชุมชนที่ยั่งยืน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) “ชุมชนเข้มแข็งเป็นหัวใจของการพัฒนาในทุกเรื่อง” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานราก” (ประเวศ วะสี, 2561) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ซึ่งทุกหน่วยงาน ต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชน “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ด้วยความเชื่อที่ว่า การสร้างความเข้มแข็งของ “ชุมชน” ซึ่งเป็น “ทุน” และ “ฐาน” ทางสังคมที่สำคัญให้สามารถจัดการ ดูแล และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จะเป็นรากฐานที่มั่นคงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของประเทศได้อย่างยั่งยืน

การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเป็นเรื่องของการจัดการศักยภาพและทรัพยากรในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนชุมชนโดยคนในชุมชนเอง เมื่อชุมชนใดมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมในบริบทของชุมชนตนเอง ก็จะทำให้ชุมชนนั้นสามารถผ่านพ้นวิกฤติและก้าวไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งได้ โดย “ความรู้” คือพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา “การวิจัย” เป็นกระบวนการหนึ่งในการค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตให้



ดีขึ้น ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจึงเป็นพลังที่สำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลความรู้อันสามารถนำไปแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศได้อย่างถูกต้อง และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การพัฒนานวัตกรรม หรือในด้านสังคมที่จะช่วยให้ประชาชนและชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น การวิจัยและพัฒนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพึ่งตนเอง สร้างการเปลี่ยนแปลงและการ ปฏิรูปอย่างต่อเนื่องบนฐานความรู้ (สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ, 2557)

หลายสิบปีที่ผ่านมางานวิจัยในประเทศไทยมักถูกตั้งโจทย์โดยนักวิชาการ หน่วยงาน ต่าง ๆ เพื่อทดสอบทฤษฎี หรือหาคำตอบที่สนใจ หรือเข้าไปทำวิจัยในท้องถิ่นเพื่อการวางแผน กำหนดนโยบาย เพื่อคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยนักวิจัยมักจะเข้ามาเก็บ รวบรวมข้อมูลชุมชนในระยะเวลาอันสั้น และมักเป็นการเก็บข้อมูลเพียงบางมิติที่นักวิจัยสนใจ และตัวนักวิจัยเองมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่น นำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะ ที่ไม่ตรงกับปัญหา หรือปฏิบัติได้ยากภายใต้บริบทของวัฒนธรรมของท้องถิ่น (ทวีป ศิริรัศมี, 2549); (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2548) สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) จึงได้สนับสนุนให้คนในชุมชนท้องถิ่นสร้างความรู้และกลไกการจัดการปัญหา ของตนเองโดยการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เพื่อ “เพิ่มพลัง” ทางปัญญาให้กับ ชุมชนท้องถิ่น ภายใต้แนวคิด “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community-Based Research: CBR) เพื่อเป็น “เครื่องมือ” ให้ชุมชนสามารถคิด วิเคราะห์ วางแผนในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง ปรับกระบวนการทัศน์จากแต่เดิมเป็นผู้รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกมาเป็นการพึ่งพาตนเอง เป็นหลัก เพื่อสร้างความรู้ กลไกการจัดการปัญหา และการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ ชุมชนเป็นฐานของการวิจัยเพื่อค้นหาความรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเอง ที่ เริ่มจากการ “สร้างคน” (นักวิจัยชาวบ้าน) และคนจะเป็นผู้ “สร้างความรู้” ความรู้ที่เกิดขึ้นจะ นำสู่ “การเปลี่ยนแปลง” นับเป็นการพัฒนาประเทศจากฐานล่างและเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะ ไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2548) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถือเป็นแนวคิดใหม่ในการสนับสนุนชุมชนให้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อ แก้ปัญหาชุมชนด้วยตนเอง โดยใช้ “กระบวนการวิจัย” เป็น “เครื่องมือ” ในการแก้ปัญหาของ ชุมชน และเป็นการเชื่อมโยงคนในชุมชนและภาคยุทธศาสตร์ในการเข้ามาช่วยในการ ขับเคลื่อนและเสริมพลังของการพัฒนาคนในพื้นที่ โดยใช้วิจัยเป็นฐานอันนำไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืน (ชูศักดิ์ สุทธิสา, 2561); (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2548) จึงจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงที่คอยให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการดำเนินงาน หนุนเสริมนักวิจัย ตลอดจนเป็นเพื่อนร่วมคิด และร่วมเรียนรู้ไปกับทีมวิจัยและชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัยจึงได้หนุนเสริมระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น (Node) และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Research Counsellors : RC) ในเชิง พื้นที่ และประเด็น เพื่อกระจายโอกาสสู่ชุมชนท้องถิ่น และเป็นกลไกสำคัญในการบริหาร จัดการโครงการวิจัยให้ประสบความสำเร็จ ใน 4 ภูมิภาค รวม 53 ศูนย์ (สำนักงานกองทุน



สนับสนุนการวิจัย ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2562) (เอกสารจากเว็บไซต์) ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึงทุกชุมชน และทุกจังหวัด

ดังนั้น หากมีกลไกหนุนเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาของตนเอง วางแผนดำเนินการแก้ปัญหานั้นด้วยตนเอง ก็จะสามารถพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งได้ (ภาวิดา เจริญจินดารัตน์, และ ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์, 2561) ประกอบกับบทบาทของสถาบันวิทยาลัยชุมชนซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา มีพันธกิจด้านการจัดการศึกษา วิจัย ให้บริการทางวิชาการ ทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งท้องถิ่นและชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมี “ชุมชน” เป็นหน่วยวัดความสำเร็จของการพัฒนา ที่เน้นบทบาทให้ “วิทยาลัยชุมชนเป็นข้อต่อที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการไปสู่การพัฒนาหรือสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาในระดับพื้นที่หรือชุมชน การสร้างศักยภาพคนที่ใช้ความรู้เป็นฐาน และสร้างความเข้มแข็งชุมชน คนไม่ทิ้งถิ่น และเกิดความยั่งยืน” (เกษม วัฒนชัย, 2548) “การวิจัยชุมชน” จึงเป็นอีกพันธกิจหนึ่งที่สถาบันวิทยาลัยชุมชนจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชนให้เรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาสัมมาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนในปัจจุบันและพร้อมรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และขึ้นำการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ การกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเองร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบในชุมชนของตนเอง (วิทยา สุจริตธนาธิรักษ์, และ คณะ , 2560) โดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Approach) ด้วยการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนคิดและตัดสินใจบนฐานความต้องการของชุมชน และเน้นหลักการมีส่วนร่วม บูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ต้องการเป็นผู้นำตนเองในการเรียน (Self-directed learning) และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมุ่งหวังว่ามวลประสบการณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะทำให้ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ มีประสบการณ์ และความชำนาญเกี่ยวกับการทำวิจัยชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้ และทักษะ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม ให้สามารถปฏิบัติการวิจัยชุมชนได้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ให้นักวิชาการ หน่วยงาน



ภาครัฐ ภาคเอกชน ที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยชุมชนให้กับคนในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพ ของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน โดยศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยชุมชน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมสร้างพลังชุมชน และนำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารมากำหนดเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้และลำดับความสำคัญของตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการวิจัยชุมชนหรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานด้านการวิจัยร่วมกับชุมชน 3 คน นักวิชาการจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ 2 คน ผู้นำชุมชน 2 คน และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสนทนากลุ่มซึ่งมีแนวคำถามเป็นลักษณะปลายเปิดแบบไม่จำกัดคำตอบ เก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน โดยนำ ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน และผลการศึกษาเชิงวิเคราะห์วัฒนธรรมการเรียนรู้และความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยชุมชนของผู้นำชุมชน มากำหนดหัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และจัดทำรายละเอียดหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กระบวนการ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลหลักสูตร โดยใช้แนวคิดในการใช้



ชุมชนเป็นฐาน (Community - Based Approach) มาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ต้องการเป็นผู้นำตนเองในการเรียน (Self - directed learning) และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาหลักสูตร และด้านการวิจัยชุมชน จำนวน 4 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบประเมินความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชนสำหรับผู้นำชุมชน โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูล มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) แบบประเมินความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญาคัดชนีวัดความสอดคล้อง (IOC: Index of Consistency) โดยต้องมีค่า IOC เท่ากับหรือมากกว่า 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 2) แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร โดยการนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญจากแบบประเมินซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มาวิเคราะห์ผล เพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายค่าเฉลี่ย การพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสม ถ้ามีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสำเร็จของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน กับผู้นำชุมชน ภายใต้มาตรฐาน 5 ด้าน คือ ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุม และความรับผิดชอบ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้ที่จะนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ผู้บริหารวิทยาลัยชุมชน จำนวน 3 คน และผู้ที่จะนำความรู้จากหลักสูตรไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน ใน 5 ด้าน คือ ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ด้านความถูกต้องครอบคลุม และด้านความรับผิดชอบ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ประเมิน



การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำคำตอบของผู้เชี่ยวชาญจากแบบประเมินซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มาวิเคราะห์ผล เพื่อหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายค่าเฉลี่ย การพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมถ้ามีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ถือว่าประเด็นนั้นมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน พบว่า ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการวิจัยชุมชนหรือการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 9 คน ได้นิยามความหมาย “การวิจัยชุมชน” คือกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการทำวิจัย เพื่อสร้างความรู้ และกลไกการจัดการปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน พร้อมรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และชี้้นำการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และ “สมรรถนะการวิจัยชุมชน” ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ดังนี้

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยชุมชน หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของผู้นำชุมชนในด้านกระบวนการวิจัย และมนทัศน์การวิจัยชุมชน การวิเคราะห์บริบทและปัญหาของชุมชน การทำแผนชุมชน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาชุมชน

ทักษะการวิจัยชุมชน หมายถึง ความสามารถของผู้นำชุมชนในการนำความรู้ไปฝึกฝนจนเกิดทักษะการเรียนรู้ และจัดการงานวิจัยชุมชนให้ไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ ประกอบด้วย การตั้งเป้าหมาย การจัดเวที การวิเคราะห์เครือข่าย การจัดการความสัมพันธ์กับเครือข่าย การสรุป และสังเคราะห์ร่วม และการประเมินจังหวะและโอกาสในการขับเคลื่อนโครงการเพื่อให้ได้รับความร่วมมือ/การสนับสนุนจากภาคีต่าง ๆ

เจตคติต่อการทำวิจัยชุมชน หมายถึง ความรู้สึกของผู้นำชุมชนที่มีต่อการวิจัยชุมชน ซึ่งมีทิศทางทั้งทางบวกและลบ ประกอบด้วย การประเมินค่าถึงประโยชน์ของการวิจัยชุมชน ความรู้สึกที่มีต่อการวิจัยชุมชน และความพร้อมที่จะทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยชุมชน

คุณลักษณะของนักวิจัยชุมชน หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะของนักวิจัยชุมชน ประกอบด้วย การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ความเป็นกลาง ตัดสินใจบนฐานข้อมูล มุ่งมั่นอดทน อดกลั้น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ละเอียด รอบคอบ มีไหวพริบ คิด วิเคราะห์ ตั้งคำถามเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ต้องการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงโดยใช้วิจัยชุมชนเป็นเครื่องมือทำงานร่วมกับผู้อื่น/หน่วยงาน อย่างมีส่วนร่วม และมีความมุ่งมั่นต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในการวิจัยชุมชนร่วมกับคนในชุมชน



2. หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา มีประสบการณ์ และความชำนาญเกี่ยวกับการทำวิจัยชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม ให้สามารถปฏิบัติการวิจัยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ 10 หัวข้อการอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน ดังนี้

2.1 การประเมินความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน พบว่า มีความสอดคล้องกัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.75 - 1.00 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าดัชนีความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อการฝึกอบรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

หน่วยการเรียนรู้	รายการประเมิน		ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
	หัวข้อการฝึกอบรม	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม		
1. การสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน	1.1 การจัดเวทีสร้างกระบวนการเรียนรู้การวิจัยชุมชนร่วมกับคนในชุมชน	1. แสดงออกถึงความมุ่งมั่นต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในการวิจัยชุมชนได้	0.75	สอดคล้อง
		2. แสดงออกถึงความต้องการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงโดยใช้วิจัยชุมชนเป็นเครื่องมือทำงานร่วมกับผู้อื่น/หน่วยงานอย่างมีส่วนร่วมได้	0.75	สอดคล้อง
		3. ระบุเป้าหมายและกรอบการทำงานร่วมกันได้	0.75	สอดคล้อง
	1.2 มโนทัศน์การวิจัยชุมชน	4. อธิบายความหมายของการวิจัยชุมชนได้	1.00	สอดคล้อง
		5. ระบุขั้นตอนการทำวิจัยชุมชนได้	1.00	สอดคล้อง
2. การสกัดโจทย์วิจัยและออกแบบงานวิจัย	2.1 การศึกษาทุนชุมชน	6. อธิบายบริบทชุมชน ทุนชุมชน ศักยภาพของชุมชนได้ถูกต้อง	0.75	สอดคล้อง
		7. ระบุปัญหาสำคัญในชุมชนได้	0.75	สอดคล้อง
	2.2 การสกัดโจทย์วิจัย	8. ระบุปัญหาที่สำคัญ เป็นประเด็นร่วมของชุมชนและกระทบคนส่วนใหญ่ในชุมชนได้	0.75	สอดคล้อง
		9. ระบุผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาวิจัยทั้งกลุ่มเจ้าของปัญหา กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ และกลุ่มผู้สนับสนุนการแก้ไขปัญหาได้	1.00	สอดคล้อง



หน่วย การเรียนรู้	รายการประเมิน		ดัชนี ความ สอดคล้อง	ความหมาย
	หัวข้อการ ฝึกอบรม	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม		
3. การ ปฏิบัติการ วิจัยชุมชน	2.4 กระบวนการวิจัย และการ ออกแบบการวิจัย	10. ประเมินจังหวะและโอกาสในการ ขับเคลื่อนโครงการเพื่อให้ ได้รับความร่วมมือ/การสนับสนุนจากภาคี ต่างๆ ได้ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
		11. อธิบายกระบวนการวิจัยได้	1.00	สอดคล้อง
		12. ออกแบบการวิจัย ระบุนกรอบการวิจัย แผนงานกิจกรรมได้	0.75	สอดคล้อง
	3.1 เทคนิคและ วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูล ชุมชน	13. ระบุงค์ประกอบหรือปัจจัยสำคัญที่จะ เอื้อให้งานวิจัยบรรลุเป้าหมายได้ โดยใช้หลัก ตรรกะเหตุผล ได้ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
		14. จัดเวทีแบบมีส่วนร่วม ตั้งคำถาม ทำ Mind Map บันทึกและสรุป เวที	0.75	สอดคล้อง
		15. ปฏิบัติการวิจัยชุมชนตามแผนการวิจัยที่ กำหนดไว้ได้ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
4. การจัดการ ข้อมูล การ วิเคราะห์ การถอด บทเรียน และสรุป บทเรียน และการ เขียน รายงาน วิจัย	4.1 การ สังเคราะห์ข้อมูล ความรู้สู่การ เขียนรายงานวิจัย	16. ระบุนผลของกิจกรรมว่าบรรลุวัตถุประสงค์ หรือไม่ เงื่อนไข/ปัจจัย กระบวนการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นได้	0.75	สอดคล้อง
		17. อธิบายรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย ได้ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
		18. อธิบายแนวทางการนำผลการวิจัย ไปสู่ การใช้ประโยชน์ได้	1.00	สอดคล้อง
	4.2 แผนชุมชน และการนำ ผลการวิจัยไปสู่ ข้อเสนอเชิง นโยบาย	19. อธิบายองค์ประกอบของแผนชุมชนได้	1.00	สอดคล้อง
		20. อธิบายกระบวนการทำแผนชุมชนได้	1.00	สอดคล้อง
		21. อธิบายแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ ในการกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นได้	1.00	สอดคล้อง

2.2 การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัย
ชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน พบว่ามีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นของ
ผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.00 – 5.00 ซึ่งอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด



แสดงว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม สำหรับการเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน ให้กับผู้นำชุมชน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

ประเด็นการประเมิน	$\bar{X}$	SD	ระดับความเหมาะสม
1. แนวคิด หลักการ เหตุผล ของการพัฒนาหลักสูตร	5.00	0.00	มากที่สุด
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.75	0.50	มากที่สุด
3. โครงสร้างของเนื้อหาหลักสูตร	4.50	0.58	มากที่สุด
4. ขอบเขต เนื้อหา หัวข้อการฝึกอบรมของหลักสูตร	4.50	0.58	มากที่สุด
5. วัตถุประสงค์ของแต่ละหัวข้อการฝึกอบรมตามหลักสูตร	4.25	0.96	มาก
6. เทคนิคและวิธีการในการอบรมตามหลักสูตร	4.25	0.96	มาก
7. ระยะเวลาในการอบรมตามหลักสูตร	4.00	0.82	มาก
8. การประเมินผลของแต่ละหัวข้อการฝึกอบรมตามหลักสูตร	4.50	0.58	มากที่สุด
9. การประเมินผลอบรมตามหลักสูตร	4.25	0.50	มาก
10. หลักสูตรสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	4.50	0.58	มากที่สุด

3. การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารวิทยาลัยชุมชน จำนวน 3 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ใน 5 ด้าน คือ ความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) ความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) ความเหมาะสม (Propriety Standards) ความถูกต้องและครอบคลุม (Accuracy Standards) และความรับผิดชอบ (Accountability Standards) ผลการประเมินดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน

หัวข้อการฝึกอบรม	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องและครอบคลุม			ความรับผิดชอบ		
	$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
1. การจัดเวทีสร้างกระบวนการเรียนรู้การวิจัยชุมชนร่วมกับคนในชุมชน	4.8	0.3	มากที่สุด	4.2	0.7	มาก	4.8	0.3	มากที่สุด	4.6	0.5	มากที่สุด	4.56	0.	มากที่สุด



หัวข้อการ ฝึกอบรม	ความเป็น ประโยชน์			ความเป็นไปได้			ความเหมาะสม			ความถูกต้องและครอบคลุม			ความรับผิดชอบ		
	$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	S	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ	$\bar{X}$	SD	ระดับ
2. มโนทัศน์ การวิจัย ชุมชน	4.7	0.4	มากที่สุด	4.0	0.5	มาก	4.6	0.5	มากที่สุด	4.2	0.4	มาก	4.44	0.	มาก
3. การศึกษา ทุนชุมชน	4.6	0.7	มากที่สุด	4.3	0.4	มาก	4.8	0.3	มากที่สุด	4.7	0.4	มากที่สุด	4.67	0.	มากที่สุด
4. การสกัด ใจทวิวิจัย	4.5	0.5	มากที่สุด	4.0	0.5	มาก	4.8	0.3	มากที่สุด	4.5	0.5	มากที่สุด	4.89	0.	มากที่สุด
5. การ วิเคราะห์ผู้ มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)	4.6	0.5	มากที่สุด	4.2	0.5	มาก	4.6	0.5	มากที่สุด	4.5	0.5	มากที่สุด	4.78	0.	มากที่สุด
6. กระบวนการ วิจัยและ การ ออกแบบ การวิจัย	4.5	0.7	มากที่สุด	4.4	0.3	มาก	4.5	0.5	มากที่สุด	4.5	0.5	มากที่สุด	4.67	0.	มากที่สุด
7. เทคนิคและ วิธีการเก็บ รวบรวม ข้อมูล ชุมชน	4.6	0.5	มากที่สุด	4.3	0.4	มาก	4.6	0.5	มากที่สุด	4.6	0.5	มากที่สุด	4.78	0.	มากที่สุด
8. ฝึก ปฏิบัติการ วิจัยชุมชน	4.5	0.5	มากที่สุด	4.2	0.5	มาก	4.5	0.7	มากที่สุด	4.5	0.7	มากที่สุด	4.67	0.	มากที่สุด
9. การ สังเคราะห์ ข้อมูล ความรู้สู่ การเขียน รายงาน วิจัย	4.4	0.5	มากที่สุด	4.2	0.5	มาก	4.6	0.5	มากที่สุด	4.4	0.7	มาก	4.56	0.	มากที่สุด
10. แผนชุมชน และการนำ ผลการวิจัย ไปสู่ ข้อเสนอเชิง นโยบาย	4.5	0.5	มากที่สุด	4.1	0.5	มาก	4.5	0.5	มากที่สุด	4.3	0.5	มาก	4.44	0.	มาก
11. ภาพรวม ของ หลักสูตร	4.6	0.5	มากที่สุด	4.1	0.5	มาก	4.7	0.4	มากที่สุด	4.5	0.5	มากที่สุด	4.56	0.	มากที่สุด

ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน พบว่าภาพรวมของหลักสูตรมีประสิทธิภาพในด้าน ความเป็นประโยชน์ ($\bar{X} = 4.67$) ความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.78$) ความถูกต้องครอบคลุม ($\bar{X} = 4.56$) และความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.56$) ในระดับมากที่สุด และด้านความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$)



อภิปรายผล

1. สมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน มีความแตกต่างจากสมรรถนะนักวิจัยประเภทอื่น ๆ ดังเช่น บุญสิทธิ์ ไชยชนะ ได้ศึกษาผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองด้านบทบาทครูนักวิจัยและสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนที่มีต่อนักศึกษาครู ในชั้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูแบบเต็มรูป โดยสรุปได้ว่าสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาวิชาชีพครูมี 3 องค์ประกอบคือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาครูเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย ความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียน การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน การกำหนดปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสร้างและกำหนดนวัตกรรมการวิจัยในชั้นเรียน การออกแบบการวิจัยในชั้นเรียน การเขียนเค้าโครงการวิจัยในชั้นเรียน การใช้นวัตกรรมในการแก้ปัญหาผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการแก้ปัญหา การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย และการเขียนรายงานการวิจัย 2) เจตคติต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง ความรู้เชิงประเมินค่าถึงประโยชน์ของการทำวิจัยในชั้นเรียน ความรู้สึกที่มีต่อการทำวิจัยในชั้นเรียน ความพร้อมที่จะทำกระทำกิจกรรมการวิจัยในชั้นเรียนของนักศึกษาครู 3) ทักษะของการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาครูในการผลิตหรือกระทำชิ้นงานตามขั้นตอนของการวิจัยในชั้นเรียนโดยเป็นชิ้นงานหรือร่องรอยและหลักฐานของชิ้นงานนั้น ๆ เนื่องจาก การเป็นนักวิจัยชุมชน นอกจากจะมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแล้ว ยังต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงบริบทและปัญหาของชุมชน การทำแผนชุมชน และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อมาช่วยในการแก้ปัญหาพัฒนาชุมชน รวมถึงต้องมีคุณลักษณะเฉพาะของการเป็นนักวิจัยชุมชน จึงจะสามารถปฏิบัติการวิจัยชุมชนได้ประสบความสำเร็จ (บุญสิทธิ์ ไชยชนะ, 2552)

2. หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชนมีกระบวนการออกแบบหลักสูตรที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้นำชุมชน นำสื่อสังคมออนไลน์มาผสมผสานในการจัดการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนเวลา และสถานที่การเรียนรู้ที่ต่างกัน ช่วยให้เกิดความสะดวกในการเรียนผ่านระบบออนไลน์ โดยมีรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมเหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และประสบการณ์ของผู้นำ และเอื้ออำนวยต่อลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เป็นกลไกหนุนเสริมระบบพี่เลี้ยง ให้เกิดการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้นำชุมชนเอง หรือผู้นำชุมชนกับผู้สอนอย่างรวดเร็ว ทันทีที่ ซึ่งต่างจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่หนุนเสริมระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Research Counsellors : RC) ในเชิงพื้นที่ และประเด็น ซึ่งกลไกการหนุนเสริมทั้ง 2 กลไก มีประสิทธิภาพช่วยให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ใช้การวิจัยในการแก้ปัญหาชุมชนได้ ปิยะวัติ บุญ-หลง กล่าวว่า งานวิจัยในชุมชนจะแตกต่างจากงานวิจัยประเภทอื่น เนื่องจากไม่ได้มุ่งเน้น “ผลงานวิจัย” เป็นหลัก แต่มองการวิจัยเป็น “กระบวนการ”



ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการไปเสริมพลัง (empower) แก่ชุมชน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน (ปิยะวดี บุญ-หลง, และ คณะ, 2543)

3. หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน มีประสิทธิภาพในด้านความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม ความถูกต้องครอบคลุม และความรับผิดชอบ ในระดับมากที่สุด แต่มีประสิทธิภาพในด้านความเป็นไปได้ในระดับมาก ซึ่งน้อยกว่าด้านอื่นๆ เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่าหลักสูตรยังมีความเป็นวิชาการ และหลักของการวิจัยชุมชน ที่กระบวนการวิจัยเป็น “เครื่องมือ” ให้ชุมชนสามารถคิด วิเคราะห์ วางแผนในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง ปรับกระบวนการทัศนคติจากแต่เดิมเป็นผู้รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกมาเป็นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เพื่อสร้างความรู้ กลไกการจัดการปัญหา และการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบการอบรมให้เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับ จานง อติพัฒนสิทธิ์ (2558, น. 6) ได้กล่าวถึงการวิจัยชุมชน เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งฝึกอบรมให้ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นชาวบ้านมีโอกาสพัฒนาตนเอง เรียนรู้วิธีมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตนเองอย่างเป็นระบบ และมีวัตถุประสงค์ชัดเจน ส่วนผลการวิจัยเป็นผลพลอยได้ (By-product) มีการออกแบบการวิจัยแบบง่ายไม่สลับซับซ้อน เป็นการวิจัยที่มีหลักการแบบง่าย ซึ่งชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้ได้และเข้าใจได้ง่าย เช่น การตั้งคำถามแบบง่าย ๆ เพื่อให้ชาวบ้านตอบได้ด้วยภาษาที่เข้าใจชัดเจน การนำเสนอผลการวิจัยควรนำเสนอแบบเข้าใจง่าย ไม่ยาวเกินไป ควรนำเสนอผลการวิจัยเป็นการพรรณนา และมีภาพประกอบหรือใช้สื่ออย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ

องค์ความรู้ใหม่

หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชนได้นำโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Approach) มาออกแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เกิดจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนคิดและตัดสินใจบนฐานความต้องการของชุมชน และเน้นหลักการมีส่วนร่วม และบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ต้องการเป็นผู้นำตนเองในการเรียน (Self-directed learning) และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน เกิดความรู้สึกรักพึงพอใจในการเรียน สนใจ (Attention) ทำความเข้าใจ (Comprehension) ยอมรับ (Acceptance) จดจำ (Retention) และนำไปปรับใช้ (Adoption) ทำให้สามารถปฏิบัติการวิจัยชุมชนได้มีประสิทธิภาพ



สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยชุมชนเป็นกระบวนการวิจัยที่ช่วยให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาของตนเอง กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ความคิด ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ซึ่งจะตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ดีที่สุด สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น ตรงตามต้องการ ซึ่งเมื่อชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้ก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งวัดได้จากการพึ่งพาตนเอง จัดการตนเอง จัดการปัญหาในชุมชนได้ เกิดการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่าย เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชน หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนา มีประสบการณ์ และความชำนาญเกี่ยวกับการทำวิจัยชุมชน ได้พัฒนาโดยใช้แนวคิดในการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Approach) มาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ต้องการเป็นผู้นำตนเองในการเรียน (Self-directed learning) และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความต้องการ ความสนใจ และความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม ให้สามารถปฏิบัติการวิจัยชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนส่งเสริมการทำวิจัยชุมชน ใช้การวิจัยชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนา และแก้ปัญหาชุมชนบนฐานความรู้ ให้กับคนในชุมชน ให้ชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ วางแผนในการจัดการปัญหาด้วยตนเองและปัญหาของชุมชน นำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ในการทำแผนพัฒนาตำบล เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

“ได้รับการสนับสนุนการวิจัยทุนพัฒนาบัณฑิตศึกษา จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563”

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. (2561). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยระบบมาตรฐานงานชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บีทีเอส เพรส.
- เกษม วัฒนชัย. (2548). คมทัศน์ทางวิวัฒน์วิทยาลัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.



- ชูศักดิ์ สุทธิสา. (2561). งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. จดหมายข่าว งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 9(1), 4-7.
- ทวีป ศิริศรีศรี. (2549). การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสินค้าของที่ระลึกในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 1(1), 135-142.
- บุญสิทธิ์ ไชยชนะ. (2552). ผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองด้านบทบาทครู นักวิจัยและสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนที่มีต่อนักศึกษาครู ในชั้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูแบบเต็มรูปแบบ. ใน ดุษฎีนิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเวศ วะสี. (2561). การประชุม Kick off สานใจ สานพลัง ภาควิชาสนับสนุนปฏิรูปชุมชน เข้มแข็ง ครั้งที่ 1/2561. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก https://www.healthstation.in.th/mobile/viewvideo.php?video_id=4320
- ปิยะวัติ บุญ-หลง, และ คณะ. (2543). การวิจัยเพื่อท้องถิ่น การวิจัยเพื่อท้องถิ่น: รากฐานแห่งพลังปัญญา. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ภักดี รัตนมูขย์. (2561). Thailand 4.0 ตอบโจทย์ประเทศไทย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.
- ภาวิดา เจริญจินดารัตน์, และ ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์. (2561). งานวิจัยท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน. วารสารเกษตรพระจอมเกล้า, 36(2), 152-161.
- วิทยา สุจริตธนารักษ์, และ คณะ. (2560). การใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม กรณีศึกษา ชุมชนพื้นที่ภาคกลาง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 9(2), 205-211.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. (2562). ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. เรียกใช้เมื่อ 7 มกราคม 2563 จาก vijai.trf.th/node_n.asp
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค. (2548). รายงานประจำปี 2548. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2563 จาก <https://www.trf.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ. (2557). การพัฒนาระบบวิจัยเพื่อความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 51(1), 2-6.